

El món perdut de Jesús Moncada (La narrativa breu)

Emili Bayo

Fins aquest moment, la producció narrativa de Jesús Moncada està formada per tres novel·les (*Camí de sirga*, *La galeria de les estàtues* i *Estremida memòria*) i tres reculls de contes (*Històries de la mà esquerra*, *El cafè de la Granota* i *Calaveres atònites*). Qualsevol lector que hagi tingut el plaer de conèixer el conjunt d'aquesta obra, segurament n'haurà descobert, com a característica general, una gran uniformitat, basada sobretot en la recreació d'un món literari molt personal al voltant de l'antiga població de Mequinensa. És cert que a aquesta uniformitat contribueixen també molts altres aspectes, com ara un seguit de recurrències temàtiques, el predomini d'una mateixa ubicació temporal, una gran preocupació per la construcció formal de la matèria narrativa o la utilització d'una llengua amarada d'expressions i vocabulari local, però, per damunt de tot, és la voluntat de recuperar el món perdut de la memòria personal allò que més clarament contribueix a produir-nos aquesta sensació de continuïtat. Amb cadascun dels seus llibres, per tant, assistim a la col·locació d'una altra pedra en aquesta empresa titànica de reconstruir literàriament aquell món que les aigües del pantà de Riba-roja van negar definitivament cap a les darreries del franquisme. Pere Calders, en el pròleg a *Històries de la mà esquerra*, veia en aquesta pèrdua sentimental irreparable "una de les causes, potser la més poderosa, que incitaren en Moncada a escriure. Volia rescatar amb la paraula alguna cosa molt entranyable que li prenién, i deixar-ne constància escrita perquè no es perdés del tot" (*Històries de la mà esquerra*, pàg.7¹). La recuperació, mitjançant la memòria i la imaginació literària, d'aquest món desaparegut

constitueix, doncs, el principal motiu que va empènyer l'escriptor mequinensà cap a la literatura.

Va ser a partir de finals dels anys seixanta quan Jesús Moncada inicià una trajectòria literària lenta però inaturable que ha anat recollint una pluja de premis, ha estat aplaudida de manera unànime per la crítica i el públic i que ha obtingut el reconeixement de veure's traduïda a les principals llengües del món.

El 1970 guanyà el premi Brugués, amb la narració "La lluna, la pruna", que no va ser publicada fins el 1981. De fet, el primer text d'una certa ambició li apareix publicat l'any 1971. Es tracta de "Crònica del darrer rom", una mena de narració-reportatge on s'utilitzen les tècniques periodístiques per tal de descriure el negament de l'antic poble de Mequinensa ². El mateix any guanya el premi Joan Santamaria amb *Històries de la mà esquerra* ³, publicat el 1973. Set anys després, obté el premi Jacme March amb "Narracions de l'Ebre", que l'any següent, amb el títol "La pell del riu", serà una de les parts del nou recull *Històries de la mà esquerra i altres narracions*, on Moncada aplega gairebé tots els relats escrits fins aleshores. Un segon recull de contes, *El cafè de la Granota*, apareix el 1985 i, llevat d'alguna col·laboració als diaris, no torna a publicar fins el 1988, any d'edició de la seva primera novel·la, *Camí de sirga*. El tercer llibre de contes, *Calaveres atònites*, no ha aparegut fins l'any 1999, després d'haver consolidat fermament el seu prestigi literari amb les altres dues novel·les.

Un món personal projectat en els contes

Qualsevol dels tres reculls de relats que fins ara ha publicat Jesús Moncada pot constituir una bona via d'entrada al conjunt de la seva obra, tant perquè tots tres suposen una lectura agradable i desprenen una sensació de naturalitat i senzillesa, com perquè hom ja pot

¹ Les cites corresponen a les edicions actualment més freqüents: *Històries de la mà esquerra*, Barcelona, La Magrana, col. "Els llibres de butxaca", 1988; *El cafè de la Granota*, Barcelona, La Magrana, col. "Els llibres de butxaca", 1985; i *Calaveres atònites*, Barcelona, La Magrana, col. "Les ales esteses", 1999.

² Crònica del darrer rom, *Serra d'Or*, març de 1971, pàgs. 17-19.

³ Aquest llibre aplega tres reculls anteriors, tot i que la subdivisió ha estat suprimida en les darreres edicions: el primer, publicat ja el 1973, dóna nom al llibre; el segon porta el títol "La pell del riu" i l'últim és "Cròniques de sirga".

trobar-hi els elements constitutius bàsics de tot l'univers narratiu de l'autor. Són moltes les característiques que en permeten una anàlisi conjunta.

1er.- El primer element de cohesió pot ser la ubicació de quasi totes les històries en el marc concret de la vella població de Mequinensa, invariablement reconeguda per les referències contextuals. De fet, cadascun dels contes té un cert aire de quadre de costums que contribueix a una pintura més general. Aquesta pintura, però, no sempre es proposa un retrat fidel d'aquell univers ja desaparegut. Sovint les històries se'ns ofereixen des d'una mirada melangiosa o mitificadora. Relats com "La lluna, la pruna", "Informe provisional sobre la correguda d'Elies" o "La metafísica sota les acàcies" (cito, a tall d'exemple, una peça de cada llibre) deixen entreveure una realitat més aviat rutinària i poc engrescadora, on només la mirada deformativa del narrador és capaç d'oferir una dimensió emotiva o fins i tot heroica a uns fets que perfectament podrien passar per intrascendents.

2on.- També el marc temporal constitueix un element de cohesió. Malgrat que les referències directes a dates o esdeveniments històrics són poc abundants (la proclamació de la II República, l'arribada a la lluna, l'inici de la construcció del pantà de Riba-roja...) els contes de Moncada es poden situar bàsicament en el període franquista, fins al moment de la desaparició de l'antiga Mequinensa. En aquest sentit, són molts els relats on l'autor s'esforça a retratar críticament les ridiculeses i incongruències del sistema social establert durant la dictadura del general Franco. La crítica d'aquesta societat (que serà molt més dura a les pàgines de la primera i la segona novel·les) es fa palesa en l'endarreriment cultural que presenten contes com "La lluna, la pruna", on la ignorància de l'esmolet Arístides provoca opinions còmiques com aquestes:

"Es veu que allí [als altres països] són una mica endarrerits perquè, quan venen aquí, guaiten qué compren: sellons, espartenyas i barrets de palla dels de segar. I no us dic res quan veuen una somera amb la sàrria o els argadells al llom. Es queden bocabadats" (*Històries de la mà esquerra*, pàgs.70-71)

En aquest mateix conte, l'humor serveix per desemascarar una de les dèries del franquisme: l'anticomunisme. En haver arribat els americans a la lluna, el rector del poble proclama emocionat:

"- Ens podem sentir orgullosos. El mèrit no és tan sols dels americans. És una empresa de tota la humanitat.

- Molt ben dit, senyor rector. I els russos que es fotin -solfejà l'alcalde" (*Històries de la mà esquerra*, pàgs.76-77).

Un altre alcalde (personatge utilitzat com a símbol del poder) lluirà públicament la seva estupidesa en el discurs d'homenatge al carter jubilat (en "A l'Hèctor el que és de l'Hèctor"), totxesa semblant a la dels personatges de "La sirena del Baix Cinca", víctimes gairebé patètiques de l'isolament del món en què viuen, només redimides a través de l'humor i la ironia que l'autor empra en presentar-los.

La visió crítica de la societat apareix també en narracions com "Futbol a ribera", on la parcialitat de l'àrbitre en el joc allibera el descontent polític o "Un enigma i set tricornis" en què es presenta amb orgull la tendència a la il·legalitat de la població sencera (recordeu també "Jocs de caps", "Amor fatal en decúbit supí", "Cinc cobriments de cor al casal dels Móra", "Aparició providencial de la sardina", etc).

Segurament, l'objecte més habitual de la crítica social expressada en els contes de Moncada sigui la religió (evident, per exemple, a "Riada", "Debat d'urgència" o "Obres piadoses"). A més, tot seguint la més vella tradició de les rondalles i de l'anecdolari popular, l'autor troba sovint l'oportunitat de fer befa de les debilitats mundanals dels capellans ("La lluna, la pruna", "Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana", "Un enigma i set tricornis", "Un dimecres de cendra", "Nigra sum", etc.).

3er.- Un altre element de cohesió del conjunt narratiu de Jesús Moncada és la tipologia dels seus personatges. Utilitza tant individus específicament riberencs, sobretot llauters i minaires, com aquells altres que caracteritzen la vida quotidiana de qualsevol poble de l'època (el sergent de la guàrdia civil, el mossèn, l'apotecari, el metge...). A més, molt sovint apareixen les mateixes figures en contes diferents. Aquest és el cas, per exemple, de "Sebastià Peris" (que apareix a "Jocs de caps", "Revenja per a un difunt", "Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana") o "Honorat", l'apotecari, que és esmentat pràcticament a tots els contes del darrer llibre i a altres anteriors com "Senyora mort", "Preludi de traspàs" i "Un enigma i set tricornis", a més de ser un personatge important de la novel·la *Camí de sirga*. Amb això, l'autor aconsegueix refermar en el lector la sensació d'un món establert, no inventat, dins del qual cada narració no és més que un apunt, la visió parcial, anecdòtica, d'un món molt més complex.

Per últim, entre les figures que poblen els contes, potser la més aconseguida és la del personatge "tendre" o innocent. És el cas del vell Atanasi de "Conte del vell tramviare", un personatge emotiu que, per tal de resistir-se a la jubilació i la desaparició de la línia de tramvia on havia treballat durant molts anys, inicia una fugida ridícula: segresta el seu tramvia i comença una cursa pels carrils de la ciutat. És aquesta resposta boja i desesperada allò que l'omple de tendresa. En el mateix cas es troben els vells de "Strip-tease" o l'esmolet de "La

lluna, la pruna", a qui la bondat redimeix de la seva ignorància, o Miquel Garrigues, que escriu a la "Senyora Mort" amb la innocent pretensió d'obtenir la feina de barquer un cop li arribi l'hora, o fins i tot "Tastaboires", el miseriós escombriaire de "L'ull esquerre de Tomàs d'Atura", que esdevé el veritable protagonista, el gran coneixedor de la vida vilatana, el catalitzador de l'acció. També a *Calaveres atònites* aquesta mena de personatges té un protagonisme significatiu: a "Una finestra del carrer de l'Ham", l'Alfred, un beneit que va militar en el bàndol guanyador de la guerra i a qui atorguen com a pagament el càrrec d'escombriaire, es lamenta davant del jutge del tracte injust que li dóna el seu pare, qui, en sortir de la presó per republicà, se'n riu d'ell per causa de la feina que fa; o la Carola de "Preparatiu de viatge", qui, a un pas de la mort, té la sensació d'haver fet el préssec durant mitja vida per haver-se separat del marit l'endemà del casament, perquè durant la nit de noces el Teodor havia gosat expressar en el moment de l'èxtasi el seu ateisme; etc.

4art.- Com ja ha estat dit, el conjunt dels contes de Moncada té alguna cosa de costumari i de memòria popular. No és casualitat, doncs, que alguns dels temes i subtemes més tractats siguin justament aquells que donen peu a l'anècdota divertida, encobridora, a vegades, d'una reflexió moral: les supersticions, l'adulteri, la garreperia, la mort...

5è.- En cinquè lloc, potser per tal d'evitar les conseqüències decebedores que podria haver produït la reiteració del tema de la mort i el fantasma de la destrucció de la vila que es deixa notar en bona part dels contes, Moncada ha sabut desenvolupar en la seva obra nombrosos mecanismes humorístics. En part, en això es fonamenta la sensació de frescor que produeix la lectura dels relats. Sovint les històries no són altra cosa que el desenvolupament d'una anècdota divertida ("L'estremidora confessió de Joe Galaxia", "Paraules des d'un oliver", "Assentament comptable"...). Altres vegades, l'humor ve donat per la innocència o, fins i tot, l'estupidesa d'alguns personatges, com passa a "La Sirena del Baix Cinca", "La lluna, la pruna" o "Obres piadoses". Altres cops, l'autor demostra una gran habilitat per construir situacions enrevesades que aboquen els personatges a aventures estranyes i còmiques. Penseu, per exemple, en la història que trobem a "Mel", on la vedet d'una companyia francesa de varietats confessa ser en realitat el Fabià, fill de l'home que ha caigut fulminat per un infart en el moment de descobrir la veritable identitat de la dona desitjada; o en l'oportuna avaria del tractor robat per "la Plaga de la Ribera", just al bell mig de la plaça del poble; o la mala sort del lladre d'olives, enxampat dalt de l'arbre; etc. També cal esmentar els "tocs de tremendisme" de què parla Pere Calders en el pròleg a *Històries de la mà esquerra*. Recordeu, per exemple, la desproporció dels comentaris laudatoris de l'alcalde que acomiada el carter jubilat en el conte "A l'Hèctor el que és de l'Hèctor". O la gloriosa pensada

de l'homenatjat, inventor d'una bústia amb dos forats: un de gran per les cartes grans i un de petit per les petites.

A més, segons assenyala E.Vidal-Folch, "l'humor s'hi sustenta en gran part en el llenguatge literari, tibet, expressiu, propi d'un equilibrista" ⁴. Aquest forçament del llenguatge és evident, per exemple, en la descripció del notari Celdoni Mansanet (a "L'estremidora confessió de Joe Galaxia") o en l'intent d'explicar la veritable naturalesa del cafè que se servia al cafè de la Granota (a "Aniversari") o fins i tot en la justificació de la ignorància en matèria sexual de la Carola (a "Preparatiu de viatge"), etc.

Per últim, Jesús Moncada, emparat en l'ambientació que prenen les seves històries, fa ús d'alguns dels recursos còmics d'èxit garantit, com són aquells que gaudeixen de la més llarga tradició dins de la literatura d'arrelament popular. Es tracta de la crítica de costums, com ara la ridiculització de l'avar o l'home gasiu (és el cas de "Nit d'amor del coix Silveri" o "Informe provisional sobre la correguda d'Elies") o els comentaris maliciosos referents a la figura del capellà, tant pel que fa a les sospites sobre la seva castedat ("Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana", "Un enigma i set tricorns", "Amarga reflexió sobre un manat de cebes", etc.) com les al·lusions al seu fanatisme futbolístic ("Un enigma i set tricorns").

6è.- Un altre motiu de cohesió de la narrativa breu de Jesús Moncada el trobem en allò que podem anomenar l'arquitectura dels contes. És evident que l'autor mequinensà opta per un tipus de relat molt breu, de plantejament i resolució ràpida, dins del qual, per tant, el cop d'enginy juga un paper fonamental.

Gairebé la totalitat de les narracions de Moncada es construeix com la crònica de successos d'una població. Sovint els contes són l'explicació d'un fet graciós (la correguda de l'Elies, la inundació del camp de futbol, etc.) descrit per un narrador que cerca els testimonis necessaris per simular la visió "objectiva" de la història. Aquests contes constitueixen la major part d' *El cafè de la Granota*, tot i que també són presents en el llibre anterior ("Aniversari", "Strip-tease", "Traducció del llatí", etc.), i la totalitat de *Calaveres atònites*, on l'autor substitueix el cronista per les figures del jutge Crònides (sens dubte un nom prou revelador) i del seu secretari com a testimonis o confidents de les anècdotes explicades.

Per altra banda, com a conseqüència de la pretesa oralitat de les narracions de Moncada, l'autor se serveix molt sovint de la tècnica del soliloqui. Diversos contes són només el monòleg que realitza un dels personatges (vegeu, per exemple, "Jocs de caps", "L'ull

esquerre de Tomàs d'Atura", "Conte del vell tramviare" i la majoria dels relats de *Calaveres atònites*); en altres, però, el soliloqui constitueix la base compositiva i, en bona mida, la gràcia de la narració. Aquest darrer és el cas de "Paraules des d'un oliver", "A l'Hèctor el que és de l'Hèctor", "Els delfins", etc. Especialment aconseguits són els contes en què el monòleg esdevé text epistolar, com ara "La Plaga de la Ribera", "La Sirena del Baix Cinca", "Senyora Mort", "L'estremidora confessió de Joe Galàxia" o "Amb segell d'urgència", en els quals l'autor, amb molta habilitat, posa en evidència al propi narrador i aconsegueix de la tècnica un rendiment formidable.

Per últim, cal parlar també d'un altre model de contes que presenten una estructura més complicada, on es barregen els temps, on la narració no avança de manera completament lineal i on, a vegades, la resolució de la història és oberta. És el cas, per exemple, de "L'ull esquerre de Tomàs d'Atura", "Guardeu-vos de somiar genives esdentegades" i bona part dels relats de *Calaveres atònites*.

7è- En darrer lloc, la uniformitat de la narrativa de Jesús Moncada ve marcada de manera evident per la peculiaritat de la llengua que empra, amb la qual sovint s'esforça a crear una estranya sensació d'oralitat, basada sobretot en l'abundància de variants dialectals, locucions i un vocabulari específic de la zona. Sens dubte l'estil de Moncada es troba determinat per aquest difícil equilibri entre una llengua normativa i d'àmbit general, però alhora caracteritzadora d'una zona molt concreta. D'aquesta manera, la voluntat de recuperar el món perdut sota les aigües del pantà de Riba-roja es manifesta també en els aspectes lingüístics, amb una exhibició de riquesa que no han deixat de subratllar els diferents comentaristes de les obres de l'autor Mequinensà.

Tres apostes diferents

Dels tres llibres de contes que fins al moment ha publicat Jesús Moncada, sens dubte *Històries de la mà esquerra* és el que té un caràcter més dispers i heterogeni. Segurament pel fet de ser el primer, inclou textos d'ambientació, tècnica i estil molt diferents, com si encara els trets que identificaran l'obra narrativa posterior no haguessin estat prou definits. Per exemple, una de les característiques més evidents del conjunt dels relats, el ruralisme, es veu trencada en aquest llibre per "L'estremidora confessió de Joe Galàxia", un conte que en

⁴ E. Vidal-Folch, "Ocupeu una cadira al Cafè de la Granota", *Quadern de Cultura*, suplement d'*El País*,

absolut reproduïx el mateix ambient rural de la resta i sobretot per "Històries de dies senars" i "Conte del vell tramviàire", de caire marcadament urbà, sense un llenguatge tan peculiar i d'una composició sensiblement diferent. El propi Jesús Moncada ha esmentat l'heterodòxia d'aquestes dues narracions i n'ha justificat la presència en el recull amb la senzilla raó que "estan escrites contemporàniament a les altres" ⁵.

El cafè de la Granota suposa un pas endavant en la construcció del peculiar món moncadià. Constitueix un conjunt força més unitari, presentat sota el recurs d'una mena de crònica i on es desenvolupa la gran majoria de les característiques generals assenyalades: ruralisme, retrat costumista d'un món perdut, anecdotari popular, una llengua carregada d'expressions i vocabulari local, personatges repetits en contes diferents... El mateix títol del recull ens remet a un ambient de conversa distesa, de narració exagerada de fets quotidians, de personatges principalment masculins...

Calaveres atònites, publicat 14 anys més tard que l'anterior, és un llibre amb clara voluntat d'unitat, amb una carta-pròleg i una carta-epíleg suposadament escrites pels dos personatges que donen continuïtat als contes de tot el volum: el secretari de jutjat Mallol Fontcalda i el jutge Crònides, respectivament. A través dels diferents contes que formen el llibre, assistim al retrat global de la població, de manera que progressivament anem coneixen les característiques més diferenciadores de personatges importants de la vila, com ara la tia Penèlope, el cardenal Maties Vilaplana, l'apotecari Honorat del Rom... De fet, per davant dels nostres ulls desfilen els components més significatius d'una comunitat rural: mossèn Ambrós, el doctor Beltran, el sergent de la Guàrdia Civil don Hermógenes, etc. Tot i que les històries són quasi sempre independents, la lectura de *Calaveres atònites* produeix la sensació de ser un llibre a mig camí entre el recull de contes i la novel·la, on l'autor es proposa la descripció dels dos ambients que s'enfronten a la Mequinensa de mitjans de segle: el món oficial de la beateria, la petita aristocràcia local, la Guàrdia Civil o la Confraria de Dames de Santa Bàrbara, d'una banda; de l'altra, les tertúlies de la impremta d'Arnau de Roda o dels cafès de la Granota i del Moll, des d'on es couen idees obertament crítiques amb el poder i sobretot amb la moral establerta. En realitat, Jesús Moncada ens retrata la vida mequinensana des de la perspectiva dels perdedors de la guerra. Tot i que l'objecte d'atenció és sovint l'altra Mequinensa, la dels guanyadors, el retrat esdevé sovint una caricatura crítica, fins al punt que un dels personatges que es considera perjudicat per l'especial situació que s'hi viu es pregunta

26-V-1985, pàg.4.

amb un punt d'indignació i d'ironia: "Que potser vam guanyar la guerra a la resta del país, però que, aquí, la vam perdre" ("Cinc cobriments de cor al casal dels Móra"). D'aquesta manera, la sensació general que deixa la lectura dels contes és la victòria moral de la Mequinensa dels perdedors: la beata Carola de "Preparatiu de viatge" renuncia a l'estricta moral de tota una vida per poder ser enterrada al costat de l'espòs al cementiri civil; l'Alfred, l'escombriaire d'"Una finestra del carrer de l'Ham", arriba a inspirar llàstima per ser l'objecte del menyspreu del seu pare, qui no li perdona haver fet la guerra en el bàndol franquista; Caietana de Móra ("Cinc cobriments de cor al casal dels Móra") contempla amb indignació com es construeixen per als obrers nínxols més alts que els de molts senyors; la Berta del conte "Amb segell d'urgència" és esbatussada i escarnida per la insistència cruel a donar esperances de curació a un pobre miner a qui la dinamita ha arrencat els ulls; a "Aparició providencial de la sardina", l'últim hereu d'una nissaga de propietaris ociosos calcula els últims diners de la renda per tal d'acabar de passar els darrers dies de la seva vellesa sense haver de fer res; el cardenal Maties Vilaplana, símbol de la vocació pietosa d'una part de la vila, és presentat com un frau a "Esborrany d'una treva" i "A tall d'epíleg"; la comunitat de beates mequinensanes és ridiculitzada a "Obres piadoses" i "Nigra sum", amb l'estafa dels preservatius beneïts amb què la majordona de mossèn Ambròs pensa castigar la infidelitat del sacerdot, qui periòdicament s'escapava fins a França a satisfer les necessitats més carnals amb una amant francesa; etc.

Per altra banda, la temàtica tractada a *Calaveres atònites* presenta aspectes força diferenciats de la resta de contes de Jesús Moncada. La intervenció d'elements irracionals en el transcurs de la vida vilatana, per exemple, desapareix completament en aquest llibre, tot i que havia caracteritzat molts dels relats de *Històries de la mà esquerra* i *El cafè de la Granota* (recordeu les aparicions d'ultratomba en el bar on l'Hermes de Tamariu de "Jocs de caps" s'endormisca; o com, a "Debat d'urgència", els relleus de pedra de l'església tenen vida pròpia; a "Història de dies senars" un cap desproveït de cos conversa amb els altres personatges sense que ningú no es sorprengui gaire...). Es tracta d'una tècnica que ens recorda molts dels contes de Pere Calders, qui va ser per a Moncada un mestre i un amic alhora. I és que els protagonistes de les narracions dels primers llibres accepten com a circumstància perfectament natural la participació en la vida del poble dels fantasmes que ha anat acumulant el pas del temps (vegeu, per exemple, "L'ull esquerre de Tomàs d'Atura", "Revenja per a un difunt" i "Traducció del llatí").

⁵ M.Biosca, "Aproximació a l'obra de Jesús Moncada", *Serra d'Or*, febrer-1989, pàgs, 55-57.

També la mort, que havia estat un dels temes estrella dels reculls anteriors, desapareix pràcticament com a assumpte central a *Calaveres atònites*. Malgrat que alguns dels relats la tracti de manera indirecta ("Preparatiu de viatge", "Cinc cobriments de cor al casal dels Móra", etc.), ja no té el protagonisme dels dos llibres anteriors. Recordeu, per exemple, "Aniversari", "Revenja per a un difunt", "Traducció del llatí", "Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana", "Preludi de traspàs", etc. En aquests llibres, però, la mort no suposa una tragèdia o un trencament definitiu, sinó més aviat un tràmit de compliment rigorós i que a vegades ni tan sols interromp el discurs de la vida (com passa a "Revenja per a un difunt"). Aquesta visió poc trasbalsadora de la mort ja es posa de manifest en una afirmació del primer dels contes, "Jocs de caps": "Sense la mort no viuríem, vet aquí la paradoxa" (*Històries de la mà esquerra*, pàg.16). La mort és algú de qui s'espera comprensió (com a "Senyora Mort"); o un mer canvi de circumstàncies ("Preludi de traspàs"); o un esdeveniment lleugerament desagradable, el delictes més gran del qual és no respectar el campionat de la lliga de futbol ("Absoltes i sepeli de Nicolau Vilaplana"), etc. "Sovintegen [resumeix Isidor Cònsul], per exemple, les històries d'ultratomba en què la mort té un caient de respectuosa naturalitat lligada, però, a anècdotes de caràcter faceciós i jovial" ⁶.

La reiteració d'aquesta temàtica, tot i el caire desdramatitzat, defineix una de les característiques més pròpies del món literari construït per Moncada: la lluita contra la fatalitat. Conscientment o no, el fantasma de la mort de la vila (que tampoc va ser una defunció absoluta, sinó un canvi d'ubicació) ronda contínuament els personatges dels dos primers reculls i, en part, afecta els seus pensaments i condiciona la seva actuació. Per bé que l'únic conte on apareix el tema del negament de la vila sota el pantà és "Nit d'amor del coix Silveri", a *Històries de la mà esquerra* els auguris negres són molt habituals. Un bon exemple pot ser "Conte del vell tramviàire", on l'Atanasi s'enfronta a la jubilació i a les consegüents pèrdues del tramvia i la línia on treballava (o bé "Strip-tease", "La lluna, la pruna", "D'uns vells papers de música", etc.). Dins *El cafè de la Granota*, persisteix el fatalisme que havia dominat el primer volum de contes, però ocasionalment atenuat per l'aparició d'unes lleugeres esperances de superació: Valerià, "la Plaga de la Ribera", té la dissort com a amiga inseparable, però la carta innocent que constitueix el conte li obre les portes de l'esperança; a "Senyora Mort", Miquel Garrigues, el barquer desposseït de la feina que havia estat una llarga tradició familiar, recupera certes il·lusions en conèixer el mite del barquer Caront. Altres exemples poden ser el confident de la policia Manuel la Lloca d'"Amarga reflexió sobre un manat de cebes" o la

nissaga dels Fenolleda, camí de la desaparició a "Amor fatal en decúbit supí", o el nen malalt de "Guardeu-vos de somiar genives esdentegades".

També el riu, que havia estat protagonista actiu en les narracions dels altres dos llibres, perd a *Calaveres atònites* tot paper rellevant.

Final

La narrativa breu de Jesús Moncada ens permet una bona aproximació al conjunt de l'obra de l'escriptor mequinensà. Els seus tres llibres suposen tres intents diferenciats, amb característiques pròpies, però alhora el conjunt dels relats revela un propòsit general que el propi autor ha declarat: recuperar la memòria més o menys mitificada d'un món que les aigües d'un pantà van negar definitivament. La força d'aquest propòsit i el talent amb què Moncada l'ha dut a la pràctica han produït un espai literari tan personal i de tanta intensitat, que no és estrany que el lector esperi retrobar-lo en cada llibre nou de l'autor de Mequinensa. Per altra banda, aquest no sembla disposat a desfer-se'n del tot. Mentre les seves darreres novel·les s'obrien camí cap a noves temàtiques, espais o moments històrics, l'últim llibre de narracions insisteix a furgar en els espais de la memòria íntima que han anat formant el món atractiu i peculiar que avui tothom identifica amb la figura de Jesús Moncada. La construcció sembla ferma i prou consolidada, de manera que, de moment, no sembla córrer el risc de desaparèixer del tot.

⁶ Isidor Cònsul, "Jesús Moncada, narrador consolidat", *Avui*, 15 de maig de 1985, pàg. 24.